

กรณีศึกษากลุ่มทอผ้าบ้านลานไผ่ หมู่ 9 ตำบลห้วยยั้ง อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร
A Study of Mudmee Silk Production Process for Community Development; Case
Study from Barn Lan Bhai Weaving Club at 9th Village, Huay Yang Sub-District,
Bhran Kratai District, Kamphaen Phet

อิสสรพร กล่อมกล้านุ่ม¹ สิริพร กันสุข² และอรรถพล ศรีขุนด่าน²
Isarporn Klomklumnun¹, Siriporn Kansook² and Auttapon Srikhundat²

¹ อาจารย์ประจำวิชาการพัฒนาสังคม (อาจารย์ที่ปรึกษา)

² นักศึกษาโปรแกรมวิชาการพัฒนาสังคม (ทีมวิจัย)

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ และเพื่อศึกษาการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ เก็บข้อมูลจากสมาชิกกลุ่มทอผ้าบ้านลานไผ่ หมู่ 9 ตำบลห้วยยั้ง อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร จำนวนทั้งสิ้น 33 คน รวบรวมข้อมูลด้านเอกสารจากแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ ผลการวิจัยมี ดังนี้

1. กระบวนการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ ของกลุ่มทอผ้าบ้านลานไผ่ หมู่ 9 ตำบลห้วยยั้ง อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร พบว่า มี 10 ขั้นตอน คือ 1) การปลูกหม่อน 2) การเลี้ยงไหม 3) การสาวไหม 4) การตีเกลียวเส้นไหม 5) การฟอกไหม 6) การมัดหมี่ 7) การย้อม 8) การกรอ 9) การเตรียมเส้นไหมย้อม และ 10) การทอผ้าไหมมัดหมี่

2. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ของกลุ่มทอผ้าบ้านลานไผ่ หมู่ 9 ตำบลห้วยยั้ง อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร แบ่งออกเป็น 8 ด้าน คือ 1) ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ พบว่า มีการพัฒนาโดยการคิดออกแบบลายผ้าให้มีความเป็นเอกลักษณ์ สะท้อนถึงการดำรงชีวิตของคนในชุมชน 2) ด้านเอกลักษณ์ พบว่า ผ้าไหมมัดหมี่จะผ่านกระบวนการทอหมี่ทำให้ผ้ามีลักษณะที่มีความละเอียด ลวดลายไม่ซ้ำซ้อน เนื้อผ้านุ่มมีลายที่เป็นเอกลักษณ์ประจำถิ่น 3) ด้านคุณภาพ พบว่า ผ้าทุกผืนจะผ่านกระบวนการทำเองในทุกๆ ขั้นตอน นอกจากนี้ผ้าทุกผืนของกลุ่มจะได้รับตราสัญลักษณ์ซึ่งจะแสดงอย่างชัดเจนว่าผ้านั้นมีคุณภาพที่สุด 4) ด้านการรวมกลุ่ม พบว่า เริ่มจากการทอผ้าที่สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเริ่มจากการทอผ้าใช้เองในครัวเรือน ตกทอดมาสู่รุ่นลูกหลาน มีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเอง ต่อมาการทอผ้านั้นได้เยอะเหลือใช้ จึงมีการเริ่มคิดจัดตั้งกลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่ ในปี 2544 จนมาถึงปัจจุบันและเริ่มนำผลิตภัณฑ์ออกจำหน่ายและส่งออก 5) ด้านการมีส่วนร่วมของหน่วยงาน พบว่า ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯ ตาก ได้เข้ามามีส่วนร่วมและได้เข้ามาสนับสนุนทั้งด้านการให้ไหมแก่สมาชิกกลุ่มทุกคน การนำพันธุ์หม่อนมาไว้ให้สำหรับใช้ในการเพาะปลูกและยังสนับสนุนอุปกรณ์ต่างๆ ที่สำคัญสำหรับการทอผ้ามีการจัดอบรมและให้ความรู้แก่สมาชิกกลุ่มทุกคน 6) ด้านความคิดสร้างสรรค์เกี่ยวกับผ้าไหมมัดหมี่ พบว่า มีการสร้างสรรค์ลายผ้าที่เป็นเอกลักษณ์ประจำถิ่น และการออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของกลุ่ม 7) ด้านการเพิ่มยอดขายของกลุ่มทอผ้าบ้านลานไผ่ พบว่า มีการสร้างมาตรฐานของผ้าให้มีคุณภาพมากขึ้น สร้างลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์และนำผ้าออกขายสู่ตลาดภายนอก และ 8) ด้านความสำคัญของสื่อกับกลุ่มทอผ้าบ้านลานไผ่ พบว่า สื่อเป็นสิ่งที่ทำให้สมาชิกกลุ่มเกือบทุกคนมีรายได้เพิ่มจากการขายผ้าเพราะมีการขายผ่านสื่อต่างๆ ทำให้คนภายนอกสามารถรู้ข้อมูลและเห็นแบบผ้าอย่างครบถ้วน ดังนั้น สื่อนับได้ว่าเป็นเครื่องมือในการขายได้เป็นอย่างดีถือว่าการตลาดอีกรูปแบบหนึ่ง

คำสำคัญ: ผ้าไหมมัดหมี่ / ผลิตภัณฑ์ชุมชน

Abstract

This is a study of Mudmee Silk Production Process for Community Development with the case study from Barn Lan Bhai weaving club at 9th Village, Huay Yang Sub-District, Bhran Kratai District, Kamphaen Phet province for studying Mudmee silk production process and local product

development. This is a qualitative research and the research tool and instrument is questionnaire collected from all 33 members of Barn Lan Bhai weaving club at 9th Village, Huay Yang Sub-District, Bhran Kratai District, Kamphaen Phet province. Documentation data were collected from related concepts and theories. These are the results of the research.

1. There are 10 procedures to weave Mudmee silk of Barn Lan Bhai weaving club at 9th Village, Huay Yang Sub-District, Bhran Kratai District, Kamphaen Phet province; 1) Mulberry planting 2) Silkworm nurturing 3) Silk reeling 4) Silk yarn twisting 5) Silk bleaching 6) Mudmee tying 7) Dyeing 8) Yarn spinning 9) Main yarn preparation and 10) Madmee silk weaving.

2. The product development of Barn Lan Bhai weaving club at 9th Village, Huay Yang Sub-District, Bhran Kratai District, Kamphaen Phet province is divided into eight sections; 1) Product development section, It is developed by designing a unique pattern presenting the life of villagers. 2) Identity section, handmade weaved Mudmee silk is high quality, a simple pattern, smooth, and unique as local identity. 3) Quality section, every cloth is made by handmade process. In addition, every cloth will be sealed a peacock symbol to clearly guarantee the high quality silk. 4) Grouping section, it was started with weaving which inherit the local knowledge from household weaving and was inherited to newer generations. There are household silkworm nurtures which made the clothes oversupplied in later. Therefore, Silk weaving club was established and started selling the products since 2001. 5) State agency collaboration section, Queen Sirikit Sericulture Center (Tak) has collaborated and promoted in providing silkworm's eggs and requisite equipment for weaving, selecting Mulberry's species for plantation, and arranging training for villagers. 6) Creativity in designing Mudmee silk section, there are a unique local identity pattern and village's identity designed package. 7) Increasing sales volume of Lan Bhai weaving club section, there is the standard development to make a higher quality silk by creating the unique pattern and selling to the general markets. and 8) Media relation with the silk weaving club section, media helps villagers to earn more income from silk selling because they sell Mudmee silks via many media, and it makes people know about the information and the pattern of the Mudmee silk widely. Therefore, media is a beneficial tool for selling as a one way of marketing.

Keywords: Mudmee silk / Local product

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ผ้าไหมไทยถือว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีประวัติศาสตร์อันยาวนานโดยเฉพาะลวดลายผ้าไหมในแต่ละท้องถิ่นซึ่งมีเอกลักษณ์เฉพาะมากมายจนสามารถสร้างชื่อเสียงและความมีเอกลักษณ์ให้แก่ประเทศไทยเนื่องจากการประยุกต์ใช้วัสดุท้องถิ่นผสมผสานกับภูมิปัญญาดั้งเดิมที่ได้รับการปรับปรุงและพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ของแต่ละท้องถิ่นซึ่งได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นบรรพบุรุษของชาวอีสานได้สั่งสมภูมิปัญญาด้านหัตถกรรมทอผ้ามานานนับพันปีหลักฐานเก่าแก่ที่สุดของทอผ้าที่พบในประเทศไทยพบในวัฒนธรรมบ้านเชียงที่สันนิษฐานว่ามีอายุราว 700 ปี ก่อนคริสตกาล โดยพบชิ้นส่วนผ้าฝ้ายและใยไหมซึ่งรูปแบบและลวดลายของผ้าล้วนสะท้อนถึงวัฒนธรรมการดำรงชีวิตและประเพณีอันดีงามในอดีตได้เป็นอย่างดี จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์พบว่าผ้าไหมอีสานเป็นสินค้าสำคัญที่ส่งไปขายยังกรุงศรีอยุธยา มีทั้งไหมลาว ไหมเขมร และไหมโคราช ในปัจจุบันคนไทยให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาของชาวบ้านมากขึ้นหันมาบริโภคสินค้าไทย นิยมแต่งกายด้วยผ้าไทย ใช้ผลิตภัณฑ์ที่ทำจากผ้าทอมือ โดยเฉพาะผ้าไหมไทยซึ่งเป็นผ้าทอพื้นเมืองที่ทอขึ้นมาจากเส้นไหมอันเป็นเส้นใยจากธรรมชาติมีเทคนิคการทอลวดลายที่มีความสวยงามเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นต่างๆ มีเสน่ห์ในตัวเอง เป็นการสร้างสีสันให้กับงานฝีมือของไทยเลือกซื้อหาได้ง่ายไม่น้อยกว่าผ้าทอและผลิตภัณฑ์ผ้าทออื่นๆ ผ้าไหมไทยมีความโดดเด่น เพราะมีเนื้อผ้าเป็นมันวาวเป็นประกาย มีเอกลักษณ์ของตัวเองที่ไม่เหมือนกับผ้าไหมจากประเทศอื่นๆ แม้ปัจจุบันสินค้าผ้าไหมและผลิตภัณฑ์

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 5 สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

ผ้าไหมจะมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศเพิ่มขึ้นตามลำดับ (ศิริพร บุญชู และ นันทวรรณ รักพงษ์, 2555)

การมัดหมี่นับได้ว่าเป็นศิลปะการสร้างลวดลายผ้าทอพื้นเมืองของไทยที่เป็นงานหัตถกรรมชั้นสูงที่ต้องอาศัยฝีมือและความชำนาญในการทำเป็นอย่างมากการทำผ้าไหมมัดหมี่นั้นทำได้โดยการมัดย้อมเส้นด้ายให้เกิดสีและลวดลายก่อนแล้วจึงนำไปทอเป็นผืนผ้า เส้นของผ้าไหมมัดหมี่อยู่ที่รอยซึมของสีที่วิ่งไปตามบริเวณที่ถูกมัดทำให้เกิดเป็นความเหลื่อมล้ำของสีบนเส้นไหมที่ต่างไปจากผ้าทอชนิดอื่นๆ นับเป็นภูมิปัญญาที่ควรแก่การอนุรักษ์และพัฒนาปัจจุบันมีการทอผ้าไหมเพื่อเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือนกระจายอยู่ในประเทศ คิดเป็นร้อยละ 43.5 ของอุตสาหกรรมในครัวเรือนทั้งหมดการพัฒนาผ้าทอให้มีศักยภาพทางการตลาดจะส่งผลให้ราษฎรมีรายได้เพิ่มและเศรษฐกิจดีขึ้นตลอดจนเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมการผ้าทอใหม่ให้ดำรงอยู่คู่กับสังคมไทยต่อไป (สำนักพัฒนาอุตสาหกรรมในครอบครัวและหัตถกรรมสำนักพัฒนา อุตสาหกรรมในครอบครัวและหัตถกรรม, 2551) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระผู้ทรงฟื้นฟูไหมไทยไว้สศุธรรมชาติที่ทรงคุณค่าทางเศรษฐกิจคงไม่มีสิ่งใดเทียบเท่าเส้นใยไหมที่ทำให้ได้สิ่งทอที่สวยงามดังเช่นผ้าไหมไทยที่มีความงามเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว การผลิตในประเทศไทยได้เริ่มพัฒนาขึ้นเมื่อรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 ซึ่งเป็นยุคแห่งการฟื้นฟูส่งเสริมและพัฒนาการปลูกหม่อน เลี้ยงไหม สาวไหม และทอผ้าไหม จนปัจจุบันการผลิตผ้าไหมในประเทศไทยเป็นการสร้างอาชีพและรายได้ให้กับประชากร (วรรณ วฑฒะกุล และยุรรัตน์ พันธุ์สุรา, 2550)

แนวคิดระบบเศรษฐกิจทางเลือกเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนของภาคชนบทจึงเป็นที่สนใจมากขึ้นในฐานะเป็นแนวทางสร้างความมั่นคงของระบบเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งจะพื้นฐานรากให้เกิดความมั่นคงในระดับเศรษฐกิจของประเทศได้โดยนโยบายหนึ่งที่ภาครัฐนำมาใช้ในการพัฒนาเศรษฐกิจรากฐาน ได้แก่ โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ซึ่งชุมชนหนึ่งจะมีผลิตภัณฑ์ที่มีลักษณะพิเศษเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนอย่างน้อยหนึ่งตราสินค้าที่ใช้ทรัพยากรที่มีในชุมชนสร้างคุณค่าที่เพิ่มขึ้นในสายตาของลูกค้า โดยชุมชนมีศักยภาพในการพึ่งพาตนเอง และมีความคิดสร้างสรรค์ และการพัฒนาคนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง (ณัฐพัชญ์ เอกสิริชัยกุล, 2556)

กลุ่มทอผ้าบ้านลานไผ่ หมู่ 9 ตำบลห้วยยั้ง อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชรเริ่มจากการทอผ้าที่สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเริ่มจากการทอผ้าใช้เองในครัวเรือน สมัย ปู่ ย่า ตา ยาย ตกทอดมาสู่รุ่นลูกหลาน มีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเองเพื่อทอผ้าไว้สวมใส่ต่อมาการทอผ้าขึ้นได้เยอะเหลือใช้ภายในครัวเรือนทางกลุ่มแม่บ้านจึงมีแนวคิดร่วมกัน ประชุมปรึกษารื้อและจัดตั้งกลุ่มขึ้นเพื่อทอผ้าขายต่อมาได้ทำการจัดตั้งเป็นกลุ่มทอผ้าบ้านลานไผ่ หมู่ 9 ตำบลห้วยยั้ง เมื่อวันที่ 1 มกราคม 2544 ขึ้นโดยมีสมาชิกเริ่มแรก จำนวน 15 คน โดยระดมทุนจากสมาชิกจำนวน 1,500 บาท ปัจจุบันมีสมาชิกกลุ่มทั้งสิ้น 33 คน ทุนเรือนหุ้น 2,600 บาท จากนั้นเริ่มนำผลิตภัณฑ์ออกจำหน่ายและเข้าประกวด ได้รับรางวัลชมเชยประกวดผลิตภัณฑ์ผ้า ประจำปี 2546 รางวัลรองชนะเลิศอันดับ 1 การประกวดการทอผ้าจังหวัดกำแพงเพชร 2547 รางวัลชนะเลิศการประกวดการสาวไหม ปี 2558 เริ่มจากการนำสินค้าออกจำหน่ายในงานสินค้า OTOP ในพื้นที่จังหวัดกำแพงเพชร และขยายวงกว้างไปยังจังหวัดต่างๆจนได้รับมาตรฐาน OTOP คัดสรร 4 ดาว ปี 2547 และปี 2556 อีกทั้งยังมีเครื่องหมายรับรองมาตรฐานผลิตภัณฑ์ผ้าไหมไทยชนิด Thai Silk ปี 2552 จึงทำให้กลุ่มทอผ้าบ้านลานไผ่ หมู่ 9 ตำบลห้วยยั้ง มีชื่อเสียงในวงการการทอผ้ามาอย่างช้านานช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้า ได้แก่ ที่ทำการกลุ่มทอผ้า บริเวณเขตอำเภอพรานกระต่าย ออกร้านตามสถานที่ต่างๆที่มีงานประเพณี หรืองานประจำปีต่างๆทั้งในจังหวัดกำแพงเพชร และจังหวัดใกล้เคียง (องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยยั้ง, 2561)

จากที่กล่าวมาทำให้เห็นว่าผลิตภัณฑ์ผ้าไหมเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตซึ่งผ้าไหม มีบทบาททางเศรษฐกิจและเป็นสื่อสัญลักษณ์ทางสังคมที่บ่งบอกความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น กระบวนการทอผ้าเป็นกระบวนการทางภูมิปัญญาที่เกิดจากการเรียนรู้ที่พัฒนาจนเป็นมรดกทางวัฒนธรรมด้วยการสร้างสรรค์ต่อยอดให้เกิดผลิตภัณฑ์ที่เป็นทุนทางสังคมในการพึ่งพาตนเองได้ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษากระบวนการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อให้ผ้าไหมมัดหมี่เป็นมรดกของชุมชนสืบไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ กรณีศึกษา กลุ่มทอผ้าบ้านลานไผ่ ม.9 ต.ห้วยยั้ง อ.พรานกระต่าย จ.กำแพงเพชร

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 5
สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

2. เพื่อศึกษาการพัฒนาผลิตภัณฑ์ กรณีศึกษา กลุ่มทอผ้าบ้านลานไผ่ ม.9 ต.ห้วยยั้ง อ.พรานกระต่าย จ.กำแพงเพชร

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้จะทำการศึกษากระบวนการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน กรณีศึกษา กลุ่มทอผ้าบ้านลานไผ่ หมู่9 ตำบลห้วยยั้ง อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจาก สมาชิกกลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่ บ้านลานไผ่ หมู่9 ตำบลห้วยยั้ง อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร จำนวน 33 คน ในช่วงระหว่างวันที่ 1 กรกฎาคม – 30 กันยายน 2561 (องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยยั้ง, 2561)

กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. การกำหนดประเด็นคำถามเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการสัมภาษณ์ โดยการเตรียมแนวคำถามการสัมภาษณ์ไว้
2. ใช้การจดบันทึก และการบันทึกเสียงโดยขออนุญาตผู้ให้ข้อมูลก่อน เพื่อป้องกันการลืมหลักการลงภาคสนาม และเพื่อช่วยให้สามารถเรียบเรียงความคิดในการนำวิเคราะห์ผล นอกจากนี้ยังช่วยให้สรุปข้อมูลได้เป็นระยะๆ ผู้วิจัยจะได้บันทึกเสียงไว้ ทำให้สามารถเก็บรายละเอียดของข้อมูลได้มากขึ้น โดยไม่ต้องพะวงกับการจดบันทึกภายหลัง ทำให้การสนทนาเป็นไปอย่างธรรมชาติระหว่างผู้วิจัยกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้วิจัยจะไม่นำข้อมูลของผู้บันทึกเสียงไปเผยแพร่ในที่ใดๆ

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 5 สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬงเพชร

3. ขั้นตอนการดำเนินงาน มีขั้นตอนการดำเนินงาน 3 ขั้นตอน ขั้นตอนที่ 1 การสร้างเครื่องมือออกแบบการสัมภาษณ์ เพื่อเป็นข้อคำถามในการสัมภาษณ์ซึ่งเครื่องมือการวิจัยผ่านการตรวจสอบเชิงเนื้อหาจากอาจารย์อิสราพร กล่อมกล้าหนุ่ม เรียบร้อยแล้ว ขั้นตอนที่ 2 สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตามแนวทางและประเด็นซึ่งกำหนดไว้เพื่อให้ได้ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ มาใช้ในการวิเคราะห์สรุปเนื้อหาในการศึกษากระบวนการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยครั้งนี้จะทำการศึกษากระบวนการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน กรณีศึกษา กลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่ บ้านลานไผ่ หมู่ 9 ตำบลห้วยยั้ง อำเภอรานกระต่าย จังหวัดกาฬงเพชร โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากสมาชิกกลุ่มทอผ้าบ้านลานไผ่ จำนวนทั้งหมด 33 คน เริ่มทำการศึกษา 1 กรกฎาคม – 30 กันยายน 2561 (องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยยั้ง, 2561)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสัมภาษณ์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ตามขั้นตอน ดังนี้

1. ผู้วิจัยได้ไปติดต่อผู้นำชุมชนเพื่อติดต่อขอความร่วมมือในการตอบแบบสัมภาษณ์ เรื่อง การศึกษากระบวนการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน กรณีศึกษา กลุ่มทอผ้าบ้านลานไผ่ หมู่ 9 ตำบลห้วยยั้ง อำเภอรานกระต่าย จังหวัดกาฬงเพชรที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง
2. ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ไปให้กลุ่มตัวอย่างตอบตามกำหนดวันและเวลาที่ได้นัดหมายกับสมาชิกกลุ่มทอผ้าบ้านลานไผ่ หมู่ 9 ตำบลห้วยยั้ง อำเภอรานกระต่าย จังหวัดกาฬงเพชร ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง
3. นำแบบสัมภาษณ์ เรื่อง การศึกษากระบวนการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน กรณีศึกษา กลุ่มทอผ้าบ้านลานไผ่ หมู่ 9 ตำบลห้วยยั้ง อำเภอรานกระต่าย จังหวัดกาฬงเพชร โดยอ่านให้ฟังและให้สมาชิกกลุ่มตอบจนครบ
4. ผู้วิจัยรวบรวมแบบสัมภาษณ์ทั้งหมดแล้วเลือกเอาเฉพาะฉบับที่สมบูรณ์เพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ศึกษาเชิงคุณภาพเกี่ยวกับกระบวนการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน ผู้ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีวิเคราะห์เชิงเนื้อหาพรรณนา พร้อมกับรวบรวมข้อมูล และหลังจากที่ได้ข้อมูลจากสมาชิกกลุ่มทอผ้าทั้ง 33 คน ผู้ศึกษาได้ทำการถอดเทปคำต่อคำ และนำข้อมูลที่ได้ออกมาแยกแยะหมวดหมู่ข้อมูลในการสัมภาษณ์เพื่ออธิบายสาเหตุและเชื่อมโยงข้อมูลที่เกิดขึ้นมาวิเคราะห์เพื่อหาบทสรุป

สรุปผลการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการศึกษากระบวนการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน กรณีศึกษา กลุ่มทอผ้าบ้านลานไผ่ หมู่ 9 ตำบลห้วยยั้ง อำเภอรานกระต่าย จังหวัดกาฬงเพชร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ และเพื่อศึกษาการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์ เก็บข้อมูลจากสมาชิกกลุ่มทอผ้าบ้านลานไผ่ หมู่ 9 ตำบลห้วยยั้ง อำเภอรานกระต่าย จังหวัดกาฬงเพชร จำนวนทั้งสิ้น 33 คน เริ่มทำการศึกษา 1 กรกฎาคม – 30 กันยายน 2561 วิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) มีข้อสรุปจากการศึกษา ดังนี้

1. กระบวนการผลิตผ้าไหมมัดหมี่ ของกลุ่มทอผ้าบ้านลานไผ่ หมู่ 9 ตำบลห้วยยั้ง อำเภอรานกระต่าย จังหวัดกาฬงเพชร พบว่า มี 10 ขั้นตอน คือ 1) การปลูกหม่อน มีความสำคัญในการเลี้ยงไหม เพราะใบหม่อนจะเป็นอาหารของตัวหนอนไหม เริ่มต้นจึงต้องมีการปลูกและดูแลต้นหม่อนไหม 2) การเลี้ยงไหม เริ่มเลี้ยงตั้งแต่ยังเป็นไข่เล็กๆ เท่าปลายเข็มจนเติบโตเป็นตัวหนอนไหม และโรยใบหม่อนพอประมาณ 3) การสาวไหม คือ การเอาไหมออกมาจากฝักหลอกมาเป็นเส้นไหม โดยนำเอาฝักหลอกต้มใส่หม้อดินที่มีเครื่องมือคืบดึงเส้นไหมออกมาเป็นเส้นยาวติดต่อกันเป็นเส้นเดียวกันตลอดจนหมดทุกฝัก 4) การตีเกลียวเส้นไหม หลังจากที่สาวไหมจนได้

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 5 สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

เส้นไหมแล้วต้องนำมาผ่านการตีเกลียวเส้นไหม เพื่อให้เส้นไหมเรียบและเพื่อรักษาไว้ซึ่งคุณภาพของผ้า 5) การฟอกไหม เป็นขั้นตอนเพื่อให้ได้ไหมที่มีสีขาวนุ่มและเป็นมัน เพราะเส้นไหมที่ยังไม่ผ่านการฟอกจะมีลักษณะเป็นเส้นหยาบ แข็งเส้นไม่เรียบไม่สม่ำเสมอ 6) การมัดหมี่ เป็นการนำเส้นไหมที่ฟอกแล้วมามัดหมี่ตามลวดลายที่ออกแบบไว้ จะใช้เชือกปอหรือเชือกกล้วยก็ได้ 7) การย้อม คือการนำเส้นไหมที่มัดลายแล้วไปย้อมสีตามต้องการ 8) การกรอ เมื่อย้อมเสร็จแล้วตัดเชือกที่มัดคอกน้ำเส้นไหมมากรอไล่ตลอด 9) การเตรียมเส้นไหมย้อม การนำเส้นไหมเส้นย้อมมาผูกต่อกับเส้นด้ายในซี่ฟันหวีโดยทำการต่อที่ละเส้นจนหมดจำนวนเส้นย้อม และ 10) การทอผ้าไหมมัดหมี่ เป็นขั้นตอนสุดท้ายก่อนที่จะออกมาเป็นผ้าผืน คือการทอผ้าไหมจะประกอบไปด้วยเส้นไหม 2 ชุด คือ “เส้นไหมย้อม” และ “เส้นไหมฟุ้ง” จะถูกกรอเข้ากระสวย เพื่อให้กระสวยเป็นตัวนำเส้นด้ายพุ่งสอดขัดเส้นด้ายย้อมเป็นมุมฉาก ทอสลับกันไปตลอดความยาวของผืนผ้าการสอดด้ายพุ่งแต่ละเส้นต้องสอดให้สุดถึงริมแต่ละด้าน แล้วจึงวกกลับมา จะทำให้เกิดริมผ้าเป็นเส้นตรงทั้งสองด้าน ส่วนลวดลายของผ้านั้น ขึ้นอยู่กับการวางลายผ้าตามแบบของผู้ทอที่ได้ทำการมัดหมี่ไว้

2. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ของกลุ่มทอผ้าบ้านลานไผ่ หมู่ 9 ตำบลห้วยยั้ง อำเภอพรานกระต่าย

จังหวัดกำแพงเพชร แบ่งออกเป็น 8 ด้าน คือ 1) ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ พบว่า มีการพัฒนาผ้าไหมมัดหมี่ ในการคิดออกแบบลายผ้าให้มีความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น และสะท้อนถึงการดำรงชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งลายผ้าที่ได้รับการพัฒนา คือ ลายไก่ มีความหมายคือ เป็นความอุดมสมบูรณ์ และเป็นลายแห่งการพัฒนาในหมู่บ้าน และลายกระต่าย มีความหมายคือ เป็นเอกลักษณ์ประจำถิ่น และเป็นการสื่อถึงประวัติความเป็นมาของอำเภอพรานกระต่าย นอกจากนี้ยังมีการออกแบบบรรจุภัณฑ์ ในการเอาไว้ใส่ผ้าไหมมัดหมี่ บรรจุภัณฑ์นี้จะเอาไว้ใส่ผ้าไหมมัดหมี่ โดยเฉพาะ เพราะจะเป็นการสร้างเอกลักษณ์ของกลุ่มและเป็นการเพิ่มมูลค่าในการออกขายสู่ตลาดภายนอกต่อไป 2) ด้านเอกลักษณ์ พบว่า ผ้าไหมมัดหมี่ทุกผืนจะผ่านกระบวนการทอมือทำให้ผ้ามีลักษณะที่มีความละเอียด มีเนื้อแน่น ลวดลายไม่ซ้ำซ้อน ถักทอด้วยความประณีตเนื้อผ้านุ่มและยังมีลายที่เป็นเอกลักษณ์ประจำถิ่นที่โดดเด่นเป็นที่สนใจของคนภายนอก 3) ด้านคุณภาพ พบว่า สมาชิกกลุ่มทุกคนใส่ใจและถักทอด้วยความประณีตระมัดระวัง เป็นผ้าที่ทอมือทั้งหมด ผ่านกระบวนการทำเองในทุกๆ ขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเอง แล้วนอกจากนี้ผ้าทุกผืนของกลุ่มจะมีตราสัญลักษณ์ซึ่งจะแสดงอย่างชัดเจนว่าผ้านั้นมีคุณภาพที่สุด 4) ด้านการรวมกลุ่ม พบว่า กลุ่มทอผ้าบ้านลานไผ่ หมู่ 9 ตำบลห้วยยั้ง อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชรเริ่มจากการทอผ้าที่สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นซึ่งเริ่มจากการทอผ้าใช้เองในครัวเรือน ตกทอดมาสู่รุ่นลูกหลาน มีการปลูกหม่อนเลี้ยงไหมเองเพื่อทอผ้าไว้สวมใส่ต่อมารการทอผ้านั้นได้เยอะเหลือใช้ภายในครัวเรือน จึงมีการเริ่มคิดจัดตั้งกลุ่มทอผ้าไหมมัดหมี่ ในปี 2544 จนมาถึงปัจจุบันและเริ่มนำผลิตภัณฑ์ออกจำหน่ายและส่งเข้าประกวด ทำให้ผ้าทอของบ้านลานไผ่เป็นที่รู้จักของคนภายนอกมากขึ้น 5) ด้านการมีส่วนร่วมของหน่วยงาน พบว่า ศูนย์หม่อนไหมเฉลิมพระเกียรติฯ ตาก ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ได้เข้ามาสนับสนุนเกือบทุกด้านไม่ว่าจะเป็นทำให้ไหมแก่สมาชิกกลุ่มทุกคน การนำพันธุ์หม่อนมาไว้ให้สำหรับใช้ในการเพาะปลูกและนำไปหม่อนไปใช้สำหรับการเลี้ยงตัวหนอนไหม นอกจากนี้ยังสนับสนุนอุปกรณ์ต่างๆ ที่สำคัญสำหรับการทอผ้า และมีการจัดอบรมและให้ความรู้แก่สมาชิกกลุ่มทุกคน 6) ด้านความคิดสร้างสรรค์เกี่ยวกับผ้าไหมมัดหมี่ พบว่า มีการสร้างสรรค์ลายผ้าที่เป็นเอกลักษณ์ประจำถิ่น และการออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของกลุ่ม 7) ด้านการเพิ่มยอดขายของกลุ่มทอผ้าบ้านลานไผ่ พบว่า มีการสร้างมาตรฐานของผ้าให้มีคุณภาพมากขึ้น สร้างลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์และนำผ้าออกขายสู่ตลาดภายนอก เช่น การนำออกไปขายที่งานประจำจังหวัดและการขายทางออนไลน์ทำให้เกิดรายได้เพิ่มมากขึ้น และ 8) ด้านความสำคัญของสื่อกับกลุ่มทอผ้าบ้านลานไผ่ พบว่า เป็นสิ่งหนึ่งที่ทำให้สมาชิกกลุ่มเกือบทุกคนมีรายได้จากการขายผ้าที่เพิ่มมากขึ้นเพราะมีการขายผ้าผ่านสื่อต่างๆ ประจักษ์แก่สายตาของคนภายนอกทำให้คนสามารถรู้ข้อมูลและเห็นแบบผ้าอย่างครบถ้วน ดังนั้น สื่อนับได้ว่าเป็นเครื่องมือในการขายได้เป็นอย่างดีถือว่าการตลาดอีกรูปแบบหนึ่ง

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ มีประเด็นสำคัญที่ค้นพบตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาซึ่งผู้ศึกษาได้นำเสนออภิปรายผล ดังนี้

1. กระบวนการผลิตผ้าไหมมัดหมี่กลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้แบ่งออกเป็น 10 ขั้นตอน คือ การปลูกหม่อนการเลี้ยงไหม การสาวไหม การตีเกลียวเส้นไหม การฟอกไหม การมัดหมี่ การย้อม การเตรียมเส้นไหมย้อม และการทอผ้าไหมซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ธีรวิวรรณ กิจโรจน์สกุล (2557) ที่ได้ศึกษาผ้าไหมทางกระรอก : การอนุรักษ์และ

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 5 สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

พัฒนาการผลิตเพื่อส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า กรรมวิธีในการทอวัตถุดิบที่ใช้เครื่องมือในการทอในอดีตล้วนแต่เป็นภูมิปัญญาแบบดั้งเดิมมีการปลูกหม่อน เลี้ยงไหมเอง สีที่ใช้เป็นสีที่ได้จากวัสดุธรรมชาติ ก็ที่ใช้ในการทอผ้าเป็นก็พื้นเมือง ขั้นตอนในการเตรียมวัตถุดิบ ตลอดจนการทอใช้วิธีตามภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษ ซึ่งนอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ ขนิษฐา ดาพลงาม (2555) ได้ศึกษาการพัฒนาเครื่องแต่งกายสตรีเชิงพาณิชย์ จังหวัดมหาสารคาม ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการผลิตเครื่องแต่งกายผ้าไหมสตรีจังหวัดมหาสารคามที่แบ่งขั้นตอนเป็นดังนี้คือ การปลูกหม่อน การเลี้ยงไหม การทำเส้นใย การมัดหมี่ การย้อมหมี่ การทอผ้าไหม

2. การพัฒนาผลิตภัณฑ์ ของกลุ่มทอผ้าบ้านลานไผ่ หมู่ 9 ตำบลห้วยยั้ง อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร พบว่า กลุ่มทอผ้าบ้านลานไผ่ มีการพัฒนาผ้าไหมมัดหมี่ ในการคิดออกแบบลวดลายผ้าให้มีความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น และสะท้อนถึงการดำรงชีวิตของคนในชุมชน ซึ่งลายผ้าที่ได้รับการพัฒนา คือ ลายไก่ มีความหมายคือ เป็นความอุดมสมบูรณ์ และเป็นลายแห่งการพัฒนาในหมู่บ้าน และลายกระต่าย มีความหมายคือ เป็นเอกลักษณ์ประจำถิ่น และสื่อถึงประวัติความเป็นมาของอำเภอพรานกระต่าย นอกจากนี้ทางกลุ่มยังมีการออกแบบบรรจุภัณฑ์ ในการเอาไว้สำหรับใส่ผ้าไหมมัดหมี่ บรรจุภัณฑ์นี้จะเอาไว้ใส่ผ้าไหมมัดหมี่โดยเฉพาะ เพราะจะเป็นการสร้างเอกลักษณ์ของกลุ่มและเป็นการเพิ่มมูลค่าในการออกขายสู่ตลาดภายนอก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กิตติธรรณต์ ญาณพิลิจจรู (2557) ได้ศึกษาเรื่องจินตนาการใหม่ผ้าไหมมัดหมี่อีสาน งานศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งแสวงหาแนวคิดการออกแบบและการผลิตผ้าไหมต้นแบบโดยใช้เทคนิคการสร้างลวดลายด้วยการมัดหมี่ให้เกิดลวดลายใหม่ๆ ในการผลิตผ้าทอพื้นเมือง จากกรณีศึกษาพบว่าแนวคิดผู้วิจัยสามารถนำไปใช้ในการออกแบบ ลวดลายใหม่เกิดจากแนวคิดดังนี้ 1. การจัดการองค์ประกอบใหม่ในลวดลายโบราณ เป็นการนำเอาลวดลายผ้า โบราณของอีสานโดยเฉพาะลวดลาย ผาสาด ลวดลายเอี้ย ลวดลายนาคนาคจัดองค์ประกอบใหม่ ลดจำนวนของลวดลายบนผืนผ้าให้มีความเหมาะสม 2. การพัฒนารูปทรงของศิลปะพื้นบ้านมาเป็นแรงบันดาลใจ เป็นการนำเอารูปร่างของเงาหนังตะลุงภาคอีสานมาเป็นแรงบันดาลใจในการออกแบบลายผ้าทอร่วมสมัย โดยการตัดทอนรูปทรงให้สามารถสร้างลวดลายด้วยเทคนิคการมัดหมี่ และ 3. การนำเอาคติความเชื่อมาเป็นแนวคิดในการออกแบบเป็นการนำเอาปรากฏการณ์กบกินเดือน (จันทร์รูปรวด) มาเป็นแรงบันดาลใจโดยการสร้างลวดลายกบโดยนำรูปร่างกบจริง รูปร่างจากศิลปะพื้นบ้านมาพัฒนาทั้งพัฒนารูปร่าง การคงรูปร่างและตัดทอนรูปร่าง แล้วนำรูปร่างเหล่านั้นมาจัดองค์ประกอบใหม่และการจัดการผลิตผ้าต้นแบบของช่างทอพบว่า ในการมัดหมี่และการทอจำเป็นต้องมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ นาวารุณี สุนทรเจริญเงิน (2556) ที่ศึกษาวิจัย เกี่ยวกับมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์ที่ต้องกระทำในหลายจุด ได้แก่ การออกแบบบรรจุภัณฑ์มีผลต่อการสร้างมูลค่าของ เพิ่มมากขึ้น ส่งผลต่อธุรกิจอย่างชัดเจน ซึ่งนอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ จิตติพันธ์ จันทรหอม (2555) เรื่องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ผ้าทอด้วยศิลปะและภูมิปัญญา ของชาวไทยทรงดำในจังหวัดนครปฐมพบว่า ยังคงเอกลักษณ์ ทางวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ไว้ได้อย่างเหนียวแน่น และแสดงออกอย่างเด่นชัดบนพื้นฐานของความเชื่อและพิธีกรรมต่างๆ มีการรักษาไว้ซึ่งกรรมวิธีและกระบวนการทอผ้าที่มีลักษณะเฉพาะไม่ว่าจะเป็นลวดลาย สีเส้น และรูปร่างที่คล้ายคลึงกัน แต่รูปแบบของผลิตภัณฑ์ที่ผลิตออกจำหน่ายอยู่เดิมมีคุณภาพต่ำ แต่วิจัยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไหมมัดหมี่ของกลุ่มทอผ้าบ้านลานไผ่นั้นมีคุณภาพดีอยู่แล้วแต่ต้องการพัฒนาให้คงความเป็นเอกลักษณ์ประจำถิ่น

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. ควรมีการแปรรูปผลิตภัณฑ์ และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไหมมัดหมี่ให้มีความหลากหลายมากขึ้น

2. การผลิตผ้าไหมเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านซึ่งมีขั้นตอนที่ย่างยากใช้เวลานานในการเรียนรู้และประสบการณ์

ในการฝึกปฏิบัติ ปัจจุบันกลุ่มผลิตผ้าไหมพบว่าส่วนใหญ่จะมีเฉพาะผู้สูงอายุ ดังนั้นควรหากกลยุทธ์หรือแนวทางในการอนุรักษ์สืบต่อกันให้คงอยู่อย่างยั่งยืน ควรมีการสร้างควมตระหนักและเห็นคุณค่าภูมิปัญญาพื้นบ้านการทอผ้าให้แก่กลุ่มเยาวชนและคนรุ่นใหม่ในชุมชนให้มากขึ้น

รายงานสืบเนื่องจากการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 5
สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษารูปแบบลายผ้าของท้องถิ่น เนื่องจากลวดลายผ้าแต่ละท้องถิ่นจะมีเอกลักษณ์เฉพาะแตกต่างกันไปตามสภาพแวดล้อม บริบทของชุมชนและสังคม เพื่อให้เกิดความแตกต่างทางด้านความคิดสร้างสรรค์และการออกแบบ
2. ควรมีการศึกษาแนวทางในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีความหลากหลายในการออกแบบมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- กิตติธันต์ ญาณพิสิษฐ์. (2557). ลวดลายผ้าทอร่วมสมัยภายใต้ “จินตนาการ ใหม่”. วารสารศิลปกรรมศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ชนิษฐา ดาพลางม. (2555). การพัฒนาเครื่องแต่งกายสตรีเชิงพาณิชย์จังหวัดมหาสารคาม. ปริญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวัฒนธรรมศาสตร์มหาสารคาม มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ฐิติพันธ์ จันทร์หอม. (2555). การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอด้วยศิลปะและภูมิปัญญาของชาวไทยทรงดำจังหวัดนครปฐม. ศึกษานิพนธ์การบริหารการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- ณัฐพัชย์ เอกสิริชัยกุล. (2556). “รูปแบบการจัดการห่วงโซ่คุณค่าธุรกิจจัดเลี้ยงจังหวัดนครปฐมตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์”. วิทยานิพนธ์ศึกษานิพนธ์มหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ทรงพันธ์ วรรณมาศ. (2550). การถ่ายทอดภูมิปัญญาสิ่งทอ : ท้องถิ่นล้านนาสู่สากล. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ศูนย์สิ่งทอล้านนา.
- นิคม ชมพูหลง.(2548). ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่การเรียนรู้ (ฉบับปรับปรุง) (พิมพ์ครั้งที่ 2). มหาสารคาม: กลุ่มนิเทศติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มหาสารคาม เขต 1.
- ประเวศ วะสี. (2535). องค์กรกับการกระบวนกรเรียนรู้ของประชาชนหัวใจของการพัฒนารวมบทความวิชาการพัฒนาการพัฒนาสังคม: แนวคิดและปฏิบัติการ. กรุงเทพฯ: คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ไพรัช เดชะรินทร์, (2524). การบริหารการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. (2525). การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วรรณ วุฒิทะกุล และยุวรัตน์ พันธุ์ยรา. (2536). ผ้าทอกับวิถีชีวิตของชาวไทย. (รายงานผลการวิจัย). สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- ศิริพร บุญชู และ นันทวรรณ รักพงษ์. (2555). ภูมิปัญญาการผลิตเส้นไหมไทยพื้นบ้านอีสาน (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2525). การพัฒนาชุมชน (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สนธยา พลศรี. (2550). ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- โสภิตา ยงยอด (2549). กระบวนการพัฒนาการทอผ้ามัดหมี่ของชาวอีสาน : กรณีศึกษาบ้านกำพี้ตำบลกำพี้ อำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม. วิทยานิพนธ์ปริญญาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- อารีย์เดวี. (2548). การพัฒนากลยุทธ์ด้านการตลาดของกลุ่มผลิตภัณฑ์สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ในจังหวัดตาก. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาเกษตรศาสตร์และการพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. [Online]. Available: http://www.nesdb.go.th/ewt_w3c/main.php?filename=develop_issue [2561, กรกฎาคม 27]
- องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยยั้ง. (2561). กลุ่มทอผ้าบ้านลานไผ่. [2561, สิงหาคม 18]